

Oamk Journal

Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

This is an electronic reprint of the original article. This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä/Please cite the original version:

Kemppainen, K., Keränen, A., Korpi, P., Pohjola, K. & Rainto, S. 2021. Kunnioita kaikkia – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kohtaavat syrjintää terveydenhuollossa. Oamk Journal 54/2021. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2021092046677>

Kunnioita kaikkia – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kohtaavat syrjintää terveydenhuollossa

27.9.2021 - Kemppainen Katriina, Keränen Alma, Korpi Pinja, Pohjola Katariina, Rainto Satu

Terveydenhuollossa vallitsee heteronormatiivinen ajattelutapa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt ovat kokeneet syrjintää ja jopa joutuneet vaihtamaan terveydenhuollon asiantuntijaa negatiivisen reaktion vuoksi. Terveydenhuollon opiskelijoiden ja ammattilaisten tulisi kasvattaa omaa tietämystään sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä taatakseen kaikille tasa-arvoisen ja yksilöllisen kohtelun.

Vaikka sosiaali- ja terveystalvet ovat kaikkien saatavilla, ei tasa-arvoinen kohtelu ole seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille itsestäänselvyys (kuva: Sharon McCutcheon/Pexels.com)

Euroopan Unionin perusoikeusvirasto tuotti vuonna 2020 LGBTI-kyselytutkimuksen. Kyselyssä kartoitettiin eurooppalaisten LGBTI-henkilöiden kokemuksia viharikoksista ja syrjinnästä. LGBTI on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä käytetty lyhenne (lesbo, homo, bi, trans, inter). Kyseinen tutkimus on laajin koskaan toteutettu sateenkaariväestöön kohdistuvia viharikoksia ja syrjintää koskeva tutkimus.

Kyselyyn vastanneista transihmisistä 23 % oli kokenut syrjintää sosiaali- ja terveydenhuollossa edeltäneen vuoden aikana. Vastanneista 8 % oli joutunut vaihtamaan terveydenhuollon asiantuntijaa negatiivisen reaktion takia ja 21 % oli luopunut hoidosta syrjinnän pelossa. Oikeusministeriön ja ulkoministeriön teettämässä selvityksessä lähes kaikki selvitykseen osallistuneet intersukupuoliset ihmiset nostivat esiin sen, etteivät heidän kohtaamansa terveydenhuollon asiantuntijat useinkaan tienneet intersukupuolisuudesta. [1]

Myös muilla sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöillä on tutkimusten mukaan negatiivisia kokemuksia sosiaali- ja terveydenhuollosta. Negatiivisia kokemuksia on aiheuttanut muun muassa erityistarpeiden huomiotta jättäminen, seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoleen liittyvien oletusten tekeminen, sukupuolen turha korostaminen ja epäasiallinen kohtelu. [2]

Setan projektissa ”Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?” tutkittiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien 15–25-vuotiaiden hyvinvointia.

Tutkimuksessa selvisi muun muassa, että trans-nuorilla esiintyy masennusta ja ahdistuneisuusoireita enemmän kuin cis-nuorilla. Tämän lisäksi tiedetään, että osa transihmisistä luopuu hoidosta syrjinnän pelossa. Näiden faktojen valossa on siis todella tärkeää ammattilaisena panostaa siihen, että vähemmistön edustajan hakeutuessa terveydenhuoltoon hänelle tarjotaan syrjintävapaa ja turvallinen ympäristö. [3]

Ammattilaisilta toivotaan asiakkaan kunnioittamista, parempaa osaamista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamiseen sekä seksuaalista suuntautumista tukevaa ammatillista asennetta. Viimeisellä tarkoitetaan tasa-arvoista kohtelua, riittävää koulutusta vähemmistöistä, avoimuutta ja asiallista kielenkäyttöä. Terveydenhuollon henkilökunnalle kaivataan jatkuvaa koulutusta, jotta he osaavat antaa vähemmistöille ajankohtaista tietoa aktiivisesti. [2] [4]

Tiedostamisesta tekoihin

Asiakkaan yksilölliseen kohtaamiseen valmistautuminen alkaa aina jo ennen asiakkaan tapaamista. Saatamme muodostaa huomaamattamme ennakkolettamuksia yhteiskuntamme heteronormatiivisuuden ohjaamana henkilöstä esimerkiksi nimen tai sosiaaliturvatunnuksen perusteella. Onkin tärkeää tiedostaa ja ymmärtää heteronormatiivisuuden käsite ja sitä kautta myös omat ajatukset. Tämän jälkeen voimme lähteä kehittämään omaa toimintaamme. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ennen asiakkaan kohtaamista asiakkaasta ja tämän elämästä ei tulisi tehdä minkäänlaisia olettamuksia. [5]

Askel kohti tasa-arvoisempaa kohtaamista on antaa asiakkaalle mahdollisuus määritellä itsensä. Keinoja antaa tilaa asiakkaalle sukupuolen määrittämiseen on esimerkiksi käyttämällä neutraaleja termejä (puoliso, kumppani, lapsi, sisarus) tai kysymällä suoraan, millä nimellä asiakas haluaa tulla kutsutuksi ja kunnioittaa asiakkaan toivetta. Henkilön sukupuolta ei tulisi olettaa ulkonäön perusteella, joten on tärkeää puhutella ilman oletuksia sukupuolesta. Oma puhetta on hyvä mukauttaa asiakkaan kielenkäytön mukaiseksi käyttämällä asiakkaan käyttämiä termejä. Huomioitava asia on myös, että muun muassa ruotsin ja englannin kielessä on mahdollista käyttää sukupuolineutraalia pronominia (englanniksi they, ruotsiksi hen). [5]

Harvemmin hoitotyössä tulee tilanteita, joissa potilaan seksuaalisella suuntautumisella on merkitystä. Mikäli tieto on kuitenkin hoidon kannalta oleellista, aiemmin mainitut ohjenuorat pätevät myös näihin tilanteisiin. Mikäli seksuaalinen suuntautuminen tulee potilastilanteessa puheeksi, oletuksia ei kuitenkaan tulisi tehdä henkilön suhteista tai seksielämästä tämän perusteella. Tällaisia tilanteita voi tulla esimerkiksi ehkäisyneuvontaa antaessa. [5]

Hyvään ammattitaitoon sisältyy halu kehittää omaa osaamistaan jatkuvasti. Itsensä jatkuva kouluttaminen ja ajankohtaisen tiedon hakeminen on tärkeää muistaa siksi myös vähemmistöihin liittyvissä asioissa. Jos ammattilaisena kokee, että oma tieto vähemmistöistä ei ole ajan tasalla, on sitä hyvä päivittää hankkimalla omaa alaa koskevaa ajantasaista sateenkaaritietoutta ja päivittämällä sitä systemaattisesti.

Sateenkaariasioiden sanoittaminen positiiviseen sävyyn viestimällä ääneen kunnioitusta ja arvostusta edesauttaa osaltaan luottamuksellisen ilmapiirin saavuttamista. [5]

Hyvä ammattilainen kuuntelee ja kehittyy

Jokainen ammattilainen voi teoillaan ja puheillaan edistää tasa-arvon toteutumista. Tasa-arvoa säädetään myös perustuslaissa: ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi sukupuolen perusteella. [6] Hyvä ohjenuora tasa-arvon edistämiseksi on kuunnella ja kunnioittaa asiakasta. On tärkeää tiedostaa, että yhden kokemuksen perusteella ei voi yleistää, vaan kaikilla yksilöillä on omat tarpeensa ja toiveensa.

Tässä artikkelissa esitetyt konkreettiset toimintatavat ovat ammattilaiselle lopulta hyvin pieniä ja helposti toteutettavia tekoja, mutta niiden merkitys vähemmistöön kuuluvalle ihmiselle on korvaamattoman suuri. Uusien toimintatapojen omaksuminen voi tapahtua milloin vain. Hyvä tapa lähteä kasvattamaan omaa sateenkaaritietoutta on tutustua termistöön.

TAULUKKO 1. Sateenkaaritermit

Hetero	Vetovoiman kohteena vastakkaisen sukupuolen edustaja.
Homo	Vetovoiman kohteena oman sukupuolen edustaja. Voidaan käyttää sukupuolesta riippumatta, mutta yleisimmin kuvastaa miehistä kiinnostunutta miestä.
Lesbo	Nainen, joka on kiinnostunut naisista.
Biseksuaali	Henkilö, joka tuntee emotionaalista ja/tai seksuaalista vetovoimaa sekä miehiä että naisia kohtaan. Ihastuu ihmiseen sukupuolesta riippumatta.
Panseksuaali	Henkilö, joka tuntee seksuaalista tai/ja emotionaalista vetoa kaikkia sukupuolia olevia ihmisiä kohtaan. Kiinnostuksen kohteen sukupuolella ei ole merkitystä.

Aseksuaali	Henkilö, joka kokee hyvin vähän tai ei koe lainkaan seksuaalista vetovoimaa toisia kohtaan. Aseksuaalit voivat kokea muunlaista, esimerkiksi romanttista vetovoimaa.
Queer	Henkilö, joka ei halua määrittää omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoltaan. Myös poliittinen ajattelumalli, joka kyseenalaistaa yhteiskunnan sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä normeja.
Androseksuaali	Henkilö, joka kokee viehätystä maskuliinisuutta kohtaan. Termi ei määrittele vetovoiman kokijan tai viehätyksen kohteen sukupuolta.
Gyno- tai femmeseksuaali	Henkilö, joka kokee viehätystä femiinisiin piirteisiin. Termi ei määrittele vetovoiman kokijan tai viehätyksen kohteen sukupuolta.
Cissukupuolinen	Henkilö, jonka sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset. Cis-ihmiset ovat sukupuolienemmistöä.
Transsukupuolinen (transnainen, transmies)	Henkilö, jonka sukupuoli-identiteetti ei vastaa hänen syntymässä määriteltä sukupuoltaan. Transihmiset ovat sukupuolivähemmistöä.
Muunsukupuolinen	Henkilö, joka voi olla sekä mies että nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä tai sitten tyystin tämän jaon ulkopuolelta. Muunsukupuolisuus voi toimia kattokäsitteenä muillekin ei-binäärisille sukupuoli-identiteeteille, esimerkiksi gender fluid, gender queer ja sukupuoleton. Muunsukupuoliset ovat sukupuolivähemmistöä.
Intersukupuolisuus	Joukko erilaisia kehon variaatioita, joissa sukupuolitetut piirteet, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolisen henkilön sukupuoli-identiteetti voi olla nainen, mies, intersukupuolinen, muunsukupuolinen tai jotain muuta. Intersukupuoliset ovat sukupuolivähemmistöä.
Transvestiitti	Henkilö, jolla on tarve ilmaista eläytymällä, pukeutumalla tai laittautumalla toista sukupuolta kuin mikä hänelle on syntymässä määritelty. Transvestiitille on tärkeää, että hänet kohdataan siinä sukupuolella, jota hän kulloinkin ilmentää. Transvestiitit ovat sukupuolivähemmistöä.

Sukupuoliristiriita	Henkilön oma sukupuoli-identiteetti ei vastaa muiden ihmisten näkemää sukupuolta.
Cisnormatiivisuus	Cisnormatiivisuudella tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa henkilön tulisi olla jompaakumpaa kahdesta sukupuolesta (mies tai nainen) tai tämän ajattelutavan normina pitämistä.
Heteronormatiivisuus	Heteronormatiivisuus on normi, jonka mukaan ihmisten oletetaan jakautuvan sukupuoleltaan miehiin ja naisiin, sekä tuntevansa seksuaalista vetoa vastakkaista sukupuolta kohtaan.
HLBTIQ	Kirjainlyhenne, jota käytetään kuvattaessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Lyhenne muodostuu sanojen homot, lesbot, bi, trans, inter ja queer alkukirjaimista.

Kemppainen Katriina, kättilöopiskelija

Oulun ammattikorkeakoulu

Keränen Alma, kättilöopiskelija

Oulun ammattikorkeakoulu

Korpi Pinja, kättilöopiskelija

Oulun ammattikorkeakoulu

Pohjola Katariina, kättilöopiskelija

Oulun ammattikorkeakoulu

Rainto Satu, kättilötyön lehtori

Oulun ammattikorkeakoulu

Lähteet

[1] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Palvelut ja sukupuoli. Hakupäivä 27.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/hyvinvointi-ja-terveys/palvelut-ja-sukupuoli>

[2] Merikari, S. 2019. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemuksia kohtaamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tampereen yliopisto. Opinnäytetyö. Hakupäivä 27.4.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201905151697>

[3] Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinoorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Hakupäivä 15.9.2021. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinoori.pdf>

[4] Mäntylä, S. & Tuokkola, T. 2013. Seksuaalivähemmistöjen kohtaaminen terveydenhuollossa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Hakupäivä 27.4.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013060112308>

[5] Karvonen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Oikeusministeriö, Helsinki. Hakupäivä 28.4.2021. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>

[6] Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Hakupäivä 3.5.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

METATIEDOT

Tyyppi: Artikkel

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu

Julkaisunumero: 54/2021

Julkaisuvuosi: 2021

Tekijätiedot: Kempainen Katriina, Keränen Alma, Korpi Pinja, Pohjola Katariina, Rainto Satu

Oikeudet: CC BY-SA 4.0

Kieli: suomi

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2021092046677>

Tiivistelmä: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kohtaavat syrjintää terveydenhuollossa. Pelko syrjinnästä voi jopa lykätä henkilön hoitoon hakeutumista. Tutkimusten mukaan näiden vähemmistöjen edustajat toivovat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta tasa-

arvoista kohtelua, asiakkaan kunnioittamista, asiallista kielenkäyttöä, ennakkoluulottomuutta sekä parempaa osaamista vähemmistöjen kohtaamiseen. Jokainen ammattilainen voi teoillaan ja puheillaan edistää tasa-arvon toteutumista.

Heteronormatiivisia oletuksia ja ennakkoluuloja syntyy helposti esimerkiksi nimen, henkilötunnuksen tai siviilisäädyn perusteella. Omien ennakkoluulojen tunnistaminen ja tiedostaminen onkin tärkeää, eikä niiden tule antaa ohjata omaa käytöstä. Sen sijaan asiakkaalle tulisi antaa tilaa ja mahdollisuus määrittää itse itsensä esimerkiksi ilmaisemalla, millä nimellä haluaa itseään kutsuttavan.